

4.3.

DOS INTENTS METODOLÒGICS D'APROPAR ELS RECURSOS ARQUEOLÒGICS A L'AULA

Juan P.BARBER
Angel BENEITO
Susana DOMÉNECH
CEP d'Alcoi

Resum: La voluntat de millorar la infraestructura museística per part dels responsables del Museu d'Alcoi, i el treball coordinat amb un grup de professors adscrits al CEP de la mateixa localitat, ha fet realitat l'elaboració de materials didàctics adients per apropar el museu - i amb ell la història - al públic escolar. Aquesta comunicació mostra les possibilitats divulgatives que emanen d'un treball a dues bandes, ensenyants i arqueòlegs, que fructifica en la realitat d'uns serveis pedagògics a l'abast dels centres educatius que desitgin apropar-se al Museu.

Resumen: La voluntad de mejorar la infraestructura museística por parte de los responsables del Museo de Alcoi, y el trabajo coordinado con un grupo de profesores adscritos al CEP de la misma localidad, ha hecho realidad la elaboración de materiales didácticos adecuados para acercar el museo - i con él la historia - al público escolar. Esta comunicación muestra las posibilidades divulgativas que emanan de un trabajo a dos bandas, enseñantes y arqueólogos, que fructifica en la realidad de unos servicios pedagógicos al alcance de los centros educativos que deseen acercarse al Museo.

Alcoi, municipi d'uns seixanta mil habitants, situat al nord de la província d'Alacant, gràcies a la iniciativa d'uns pocs estudiosos com Camil Visedo Moltó, qui excavà i recopilà quantitat de jaciments i de troballes arqueològiques, i a la voluntat conservacionista de les successives corporacions municipals en destinar un espai físic i una dotació econòmica per a l'estudi i preservació d'eixe patrimoni cultural, ha conservat una sèrie de materials arqueològics, alguns d'ells únics, pertanyents a la prehistòria i a la cultura ibèrica.

Des de la implantació de l'EGB, l'àrea de Ciències Socials ha inclòs al seu temari l'estudi d'aquests períodes històrics. Per la qual cosa, al llarg de l'escolarització de les darreres generacions, les dependències del Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi han estat una visita quasi obligada pels joves de la localitat, tot i que a vegades es feia sense gaire planificació didàctica.

L'escolar hi era un receptor de dades i d'idees, de vegades descontextualitzades i sense possibilitat de situar-les al temps i a l'espai al què

pertanyien, mentre que l'actitud del professor era, sovint, de desemparament: en no disposar de material que fera rendible la visita, quasi sempre actuava de "cicerone" entre les sales i les vitrines.

Avui, una clara voluntat municipal ha possibilitat les condicions més adients per a l'estudi, conservació i ampliació del patrimoni arqueològic de la zona. S'ha refet l'interior de l'edifici i s'han adequat les sales d'exposició seguint criteris cronològics i didàctics. A més, la direcció del Museu ha establert un projecte d'actuació amb múltiples línies d'intervenció que passen per millorar l'actual patrimoni mitjançant sistemàtiques campanyes d'excavació, dotar-se d'infraestructures que permeten la conservació de les peces custodiades i recolzar projectes d'investigació i difusió del patrimoni.

La voluntat de difondre el llegat cultural que s'hi custodia és palesa. D'una banda s'ha acurat la forma d'exposar el material a les sales mitjançant la utilització de cartells amb la data, la procedència i la utilitat de les restes, de plafons i gràfics explicatius i amb reconstruccions de peces i ambients que apropen la troballa arqueològica a la comprensió de l'escolar i del visitant. D'altra, s'hi ofereix una exposició temàtica o monogràfica que canvia cada any, fent-se quasi necessària la visita periòdica a l'Establiment, i s'han encetat una sèrie de publicacions, com **Recerques del Museu d'Alcoi** i **Anem al Museu** les quals canalitzen la difusió d'articles d'investigació científics i disciplinars i donen cabuda a l'elaboració de materials didàctics que complementen la visita i faciliten als escolars l'estudi dels vestigis materials exposats.

Amb la recent rehabilitació del museu Camil Visedo Moltó i la remodelació interna de les sales d'exposició, un grup de professors adscrits al CEP d'Alcoi emprenguérem la tasca d'elaborar uns materials que aproparen de forma didàctica el Museu a l'escola.

D'una banda calia donar suport a les visites que feren els escolars a les noves instal·lacions i, d'altra, adequar l'estudi de la prehistòria a les concepcions didàctiques i metodològiques que fonamentava l'actual reforma educativa.

El recolzament al projecte per part de la regidoria de Cultura i l'entrega del director i dels tècnics del Museu fou total¹. Uns i altres col·laboraren plenament per tal de suplir les nostres mancances: dibuixaren els plànols de les sales i les peces que devien observar-se, i prepararen el material de tipus manipulatiu que fou emprat en la confecció d'una "maleta didàctica".

LA TOMBA D'UN GUERRER

El primer quadern o unitat que encetà la sèrie **Anem al Museu**, l'anomenàrem **La tomba d'un guerrer** i acomplia dues intencions clarament diferenciades.

¹A Emili Aura, el seu director, a Josep M. Segura, a Emili Cortell i a la resta del personal agrair-los la dedicació que posaren en un moment o altres del procés d'elaboració a la "Obra Cultural de la Caja de Ahorros del Mediterráneo" pel suport econòmic que va atorgar al projecte.

D'una banda, devia informar l'escolar del valor intrínsec del Museu. Fer-li saber que aquest no és sols un lloc on es dipositen troballes i peces antigues provinents de les excavacions, sinó que aconsegueix, entre altres, les funcions de conservar, restaurar i difondre la cultura dels nostres avantpassats. D'altra, volíem que l'escolar utilitzara i apreciara el patrimoni ibèric que conserva el Museu, tot procurant que fora capaç de valorar i interpretar les fonts del passat, que plantejara problemes, que emetera hipòtesis i que revisara el seu aprenentatge a mesura que incorporava nous tipus d'evidències.

METODOLOGIA

Per tal de seguir amb les pautes esmentades, la primera part de la unitat hi consta d'una biografia de Camil Visedo i ofereix informació de l'edifici: la data, l'estil arquitectònic, anteriors utilitzacions, les dependències actuals, l'ús que es fa d'elles i la seqüenciació del material exposat a les sales. L'altra, l'estrictament didàctica, pretén que l'alumne localitze la ubicació del Museu al plànol urbà i que planifiqui una visita per tal d'aconseguir informació sobre la cultura ibèrica, seguint un itinerari que s'inicia des del centre on estudia.

Aquesta part de la unitat s'ha elaborat seguint les orientacions didàctiques i metodològiques del Disseny Curricular de l'àrea de Geografia i Història a l'Educació Secundària Obligatòria, i està pensada perquè l'escolar pugui iniciar-se en el mètode científic d'investigació mitjançant la reconstrucció i interpretació històrica, fent servir fonts i dades, i seguint els supòsits d'un aprenentatge que siga significatiu.

L'estratègia que cal desenvolupar passa per llegir engran grup una notícia de premsa (on s'esmenta que uns arqueòlegs han descobert, al jaciment de la Serreta, una tomba amb una urna de ceràmica coberta per un plat, fragments de metalls, cendres i altres objectes d'ornament que potser van pertànyer a un guerrer ibèric), el quadern de camp dels investigadors, on queda seqüenciada l'extracció de la troballa, i la relació de les peces que foren dipositades al Museu finalitzada l'excavació.

Tot seguit, se'ls pregunta, mitjançant una petita enquesta inicial, què saben dels ibers i quina informació podríem extraure'n de les restes materials aconseguides. Fet açò, i en grups de quatre, anoten i exposen les seues opinions, tot separant les semblants de les diferents.

Si decideixen anar al Museu, cal fer equips que preparen hipòtesis de treball i localitzen les possibles fonts d'informació que contenen certes vitrines i el lloc on s'hi troben; el quadern els proporciona quatre grups de fitxes, les quals inclouen informació sobre ceràmica, metalls, vida quotidiana i indumentària dels ibers, i sistematitzen la informació que deu aconseguir-se de cadascuna de les peces més rellevants, com és el nom, la forma, el color, el material en què estan elaborades, marques especials, l'estat de conservació, dibuixos, estament social a què devia pertànyer, per a què devia gastar-se...

Ja a l'aula i en sessions posteriors, elaboren un treball d'equip, el qual s'exposa a classe, i un resum informe que deu fer-se de forma individual. Les il·lustracions esbargides pels diferents capítols de la unitat i els apartats "**Per a saber-ne més**" i "**Vocabulari bàsic**" són de gran utilitat ja que esmenten l'opinió dels testimonis clàssics i els proporcionen informació sobre la localització al temps i a l'espai de la cultura tractada, de la forma de vida, l'organització social, l'economia, l'escriptura, l'art o la religió.

Per últim, cada alumne emplena la "**Enquesta final**" on reflecteix el que ara sap i quin ha estat el procés d'aprenentatge que ha seguit, tot comparant-la amb el que havia posat en la inicial.

TALLER DE PREHISTÒRIA

El segon quadern, l'anomenat **Taller de Prehistòria-Maleta Didàctica d'Iniciació a la Prehistòria**, va sorgir per tal d'esmenar les dificultats que teníem els membres del grup per a transmetre als alumnes les construccions pròpies del coneixement històric; cal fer notar que Alcoi anticipava la Reforma Educativa i els blocs de continguts del Disseny Curricular de la Comunitat Valenciana contempnen la inclusió de conceptes epistemològics propis de la Geografia i la Història.

Volíem elaborar un material eminentment manipulatiu que ens servira d'introducció per a l'estudi de la prehistòria mitjançant activitats de localització espacio-temporal de llarga i curta durada, d'explicació i reconstrucció històrica, de canvi-pervivència, de simultaneïtat i d'empatia.

Per la qual cosa, **El taller de prehistòria** ha estat concebut com un ajut a les estratègies del professor que vol introduir els seus alumnes en l'estudi de la prehistòria. Aquest passa per treballar conceptes tan diversos com els abans esmentats (temps històric de llarga i curta durada, l'ordre, simultaneïtat, pervivència...) a més de la valoració i comprensió manipulativa d'èxits tecnològics, com la producció d'eines, l'obtenció del foc, la utilització de la roda o la confecció de teixits.

METODOLOGIA

La metodologia emprada, inspirada en el DCB de Geografia i Història de l'Ensenyament Secundari Obligatori (12-16 anys), està pensada perquè l'alumne s'inicie en el mètode científic d'investigació històrica seguint els supòsits d'un aprenentatge significatiu: partint de les idees prèvies que ells tenen de cada tema s'elabora una estratègia d'ensenyança-aprenentatge que en confirme o qüestione la validesa i que cree un conflicte on pugua emergir un aprenentatge que els siga significatiu.

La **Maleta didàctica** consta d'un quadern de treball estructurat en sis unitats complementades amb materials de suport de tipus manipulatiu:

- * Concepte de temps històric
- * Arqueologia i concepte d'estrat arqueològic
- * L'obtenció del foc
- * Els metalls
- * La roda
- * El teler

Cada una d'elles s'ha de prendre com una eina que el professor utilitza en el moment que creu més oportú del procés educatiu ideat per ell i no com un model d'aplicació vàlid per si mateix. I és que cada unitat està concebuda com un suggeriment de treball per al professor, el qual pot incorporar-la totalment o parcialment als seus processos d'ensenyança aprenentatge (seguir la seqüència de la unitat tal com està enunciada o sols alguna activitat concreta que recolze les que ell prepara) i en el moment que creu més adient.

Per tal de tenir una primera aproximació d'allò que en pensen els escolars i el grau de coneixement que tenen d'aquests conceptes, és oportú que abans d'iniciar qualsevol activitat emplenin individualment les preguntes enunciades a "**l'enquesta inicial**", tabulant-se les respostes a la pissarra per tal de veure quines són les afins i quines les diferents.

Fet açò, el professor els facilita, d'una en una, les activitats de la unitat a desenvolupar, o les que creu més adients, explicant-los com s'han d'emplenar, però sense influir en les respostes.

En acabar la unitat, és interessant que l'alumne n'elabore la "**fitxa d'avaluació**" on explicarà el procés que ha seguit el seu aprenentatge i anotarà les conclusions a què ha arribat.

L'avaluació pot fer-la mitjançant l'observació de l'actitud, la predisposició, el grau de col.laboració, la correcció d'activitats i, a més, valorant la fitxa d'avaluació que de manera individual ha elaborat cada xiquet.

CONTINGUTS

La primera unitat, l'anomenada **Concepte de temps històric**, inclou unes activitats encaminades a conèixer quins són els esquemes conceptuals que tenen els alumnes sobre el pas del temps i si els processos cronològics són

correctes, mentre que altres estan dirigides a desenvolupar els conceptes d'ordre, de duració i de cronologia.

El material manipulatiu permet de fer un "fris del temps" que es posarà a la classe.

Consta de:

- 7 diapositives
- Cronologia
- Retallable campanar església
- 12 metres cinta 20 cm. amplària
- 1 triangle localització esdeveniments concrets
- 2 zig-zag de separació períodes històrics
- 1 rètol aC i dC
- 17 escenes històriques per a retallar i pintar
- 17 escenes històriques de color, plastificades per a posar al llarg de l'eix
- 1 capsa de xinxetes

Les activitats de la segona unitat "**Arqueologia i concepte d'estrat arqueològic**" faciliten la comprensió del concepte d'estrat i el mètode que els arqueòlegs fan servir per investigar i datar les troballes arqueològiques.

A la maleta hi ha un pitxer de plàstic, cabdells de llana de diferents colors i peces arqueològiques, fent-les servir per a simular estrats.

Les activitats sobre "**L'obtenció del foc**", "**Els metalls**", "**La roda**" o "**El teler**" faciliten la comprensió de la cronologia, la simultaneïtat i el canvi-pervivència, i valoren les conseqüències esdevingudes d'eixos èxits tecnològics.

Per últim, les activitats de manipulació² permeten que l'escolar prove d'obtenir foc amb els estris que hi ha a la maleta: fusta, ròtula, pal i arc. Que fassa destrals, puntes de fletxa, fíbules, pinces, botons... amb motles i cera verge

²L'ajut del Museu en elaborar diversos jocs de maletes les quals pogueren emprar-se per les escoles i els instituts de l'àrea d'actuació del CEP fou determinant. Les arqueòlegues Begoña Soler i Paula Jardón prepararen les eines per obtenir foc i aconseguiren un tipus de fusta que prenguera amb facilitat i Josep M. Segura es preocupà de que cada "maleta" tinguera el material corresponent.

escalfada. Que manipule un petit torn ceràmic, que monte un carro de guerra o de transport o que construïska diversos tipus de telers.

ACTIVITAT 3

1.a. Escriu en cada requadre la frase que calga i numera els dibuixos seguint el procés d'elaboració del teixit.

- Les fibres són preparades i cardades.
- Les fibres són filades
- Les fibres són ordides amb el teler per tal de confeccionar la roba.

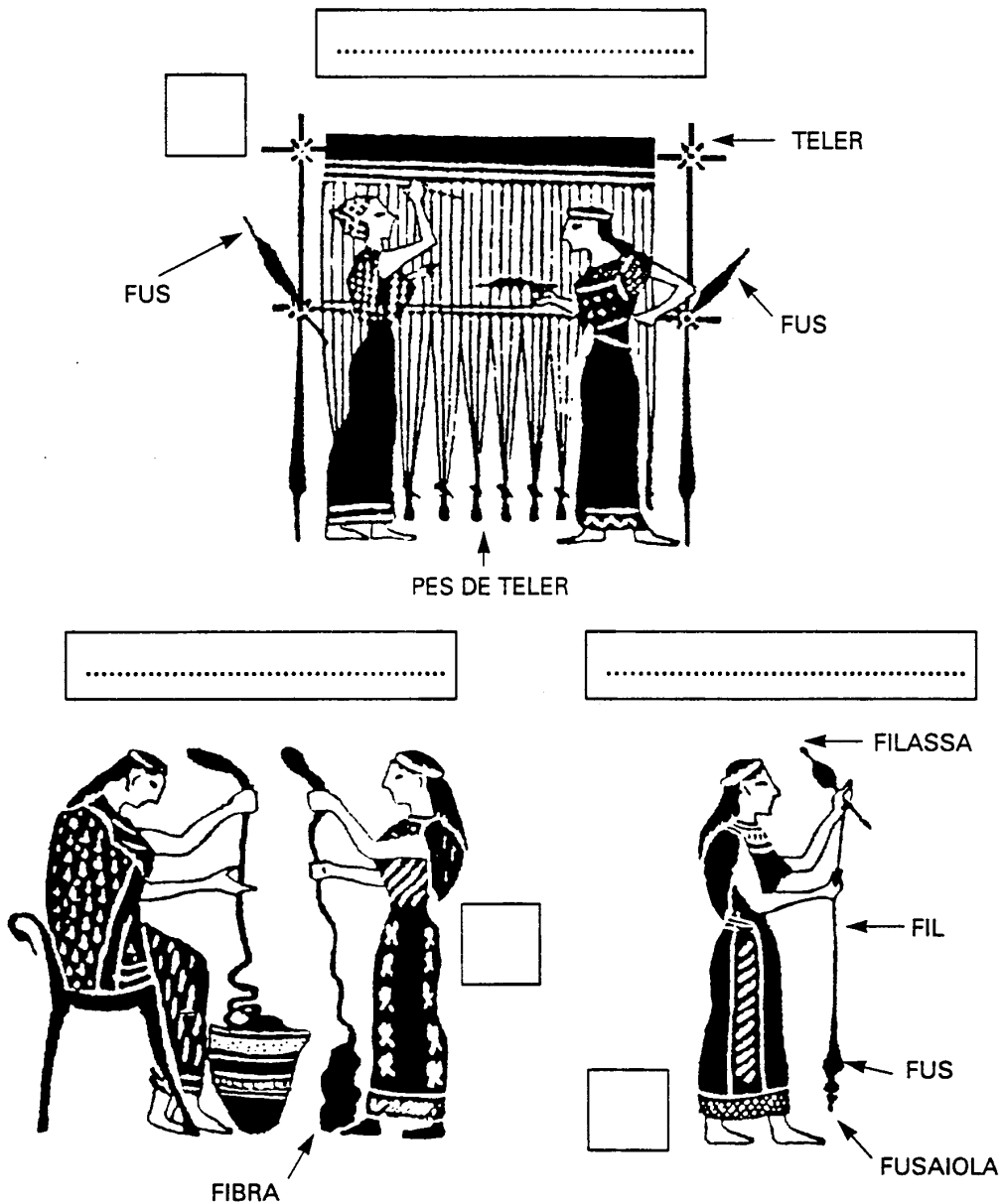
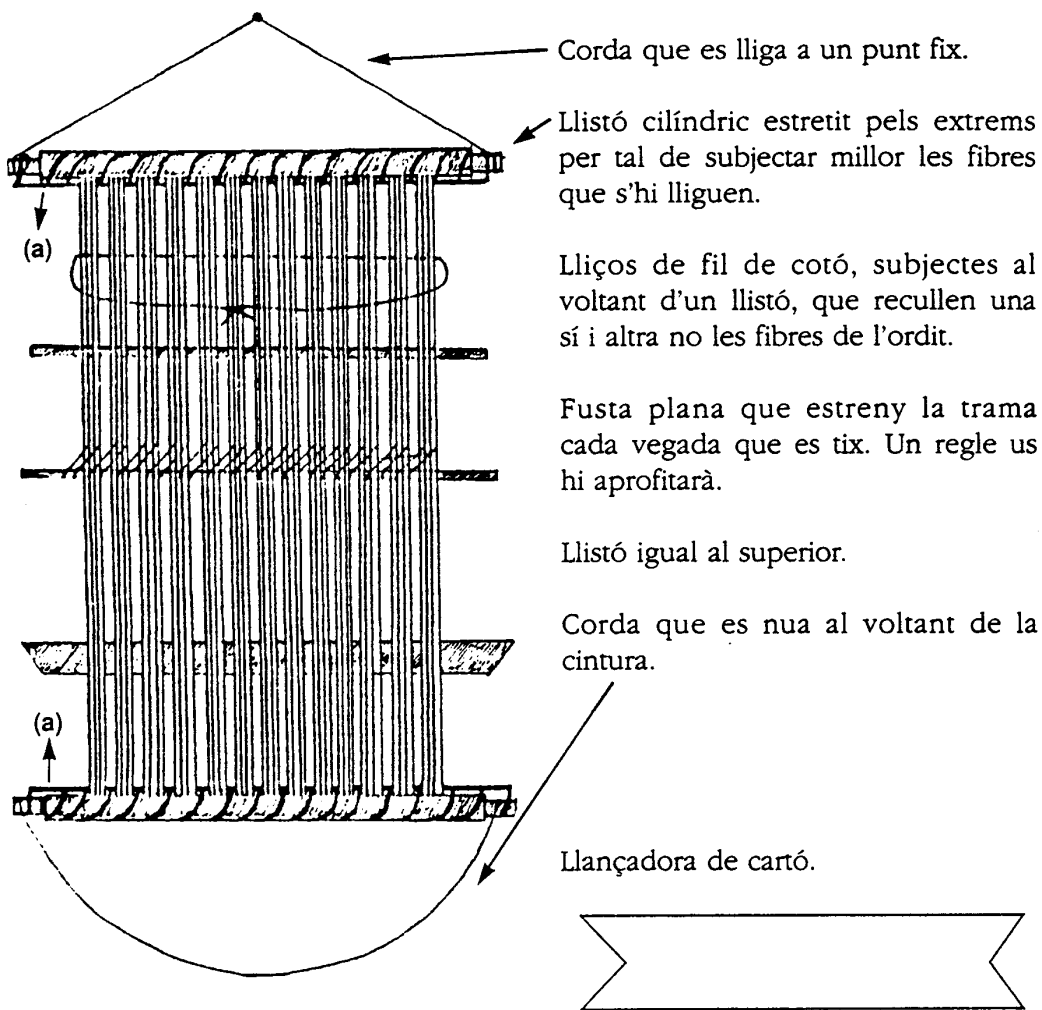

Fig. 1.- Fitxa de treball dissenyada per fer conèixer el procés d'elaboració del teixit en temps antics. Extret de Taller de prehistòria. Col·lecció "Anem al Museu", Centre de Professors d'Alcoi i Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi

TELER DE CINTURA

REALITZACIÓ

Es prepara l'ordit enrotllant fil de cotó al voltant dels llistons. Perquè queden fixos i no es moguen, col·loqueu un fil paral·lel a cada llistó que amarre els fils de l'ordit (a).

A l'hora de teixir, s'enrotlla la llana a la llançadora, s'estira del llistó que separa els fils de l'ordit i la passem pel buit. Fet açò, s'estreny la trama colpejant-la amb el regle i es continua teixint desplaçant el llistó en sentit contrari a l'anterior moviment.

Fig. 2.- Proposta de realització d'un tel·ler de cintura. Extret de Taller de prehistòria. Col·lecció "Anem al Museu", Centre de Professors d'Alcoi i Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi.